

Alaikäisen asema, puolesta asiointi ja tietojen luovutukset sosiaali- ja terveydenhuollossa

Lasten, nuorten ja perheiden lautakunta 17.4.2024

Asiakas vai potilas

- Sosiaalihuollon asiakas on sosiaalihuoltoa hakeva tai käyttävä henkilö
- Sosiaalihuollon asiakastiedolla tarkoitetaan sosiaalihuollon asiakasasiakirjaan ja muuhun sosiaalihuollossa laadittuun asiakirjaan sisältyvää sosiaalihuollon asiakkaan tuen tarvetta, hänen asiansa käsittelyä tai hänelle annettavaa sosiaalipalvelua koskevaa asiakastietoa
- Potilas on terveyden- ja sairaanhoitopalveluja käyttävä tai muuten niiden kohteena olevaa henkilö. Palveluja antaa terveydenhuollon ammattihenkilö
- Potilastiedot ovat potilaan terveydentilaa tai toimintakykyä tai tämän saamaa terveystalvelua koskeva tietoa

Alaikäisen asiakkaan asema

- Alaikäisen asiakkaan toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Kaikissa alaikäistä koskevissa sosiaalihuollon toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon alaikäisen etu. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista)
- Lapselle on hänen ikänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelussa huoltajalla ei ole mahdollisuutta asioida lapsen puolesta. Lastensuojelun työntekijällä on oikeus tavata lapsi myös ilman huoltajan suostumusta. (Lastensuojelulaki)
- Puhevalta sisältää oikeuden tehdä hakemuksia, tulla kuulluksi ennen päätöksentekoa ja hakea muutosta viranomaisen tekemään päätökseen.
- Lapsen vanhempi tai huoltaja on pääsääntöisesti lapsen edustaja häntä koskevissa asioissa ja voi käyttää lapsen puhevaltaa. Edustajana voi toimia myös oheishuoltaja, virallinen edunvalvoja (käräjäoikeuden päätös tai DVV:n vahvistama), virallinen alaikäisen edustaja (käräjäoikeuden päätös)
 - 15-vuotiaalla on oikeus käyttää itsenäistä puhevaltaa asiassa, joka koskee hänen henkilökohtaista etua tai oikeutta (Laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa)
 - 12-vuotiaalla lapsella on oikeus käyttää puhevaltaa itseään koskevassa lastensuojelun virallisessa kuulemisessa, (Lastensuojelulaki)

Alaikäisen asiakastietojen luovutus huoltajalle

- Alaikäinen voi ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä asian laatu **painavasta syystä** kieltää antamasta itseään koskevia tietoja lailliselle edustajalleen, jollei se ole selvästi alaikäisen edun vastaista. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä)
- Jos alaikäinen tai hänen laillinen edustajansa ovat asianosaisena sosiaalihuoltoa koskevassa asiassa, laillisella edustajalla on kuitenkin oikeus tiedonsaantiin siten kuin viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:ssä säädetään. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä)
 - Esimerkkejä painavasta syystä; jos tiedot liittyvät erityisiin henkilötietoihin kuten terveystietoihin, seksuaalisuutta koskeviin tietoihin tai jos tiedot liittyvät lapsen kertomuksiin tai mielipiteisiin vanhemmistaan – vaakakupissa lapsen etu
 - Jos tietoja saatu terveydenhuollosta selvitetään huoltajan oikeutta niihin ennen luovutusta
- Sosiaalihuollon asiakastietojen näkyminen OmaKanta-palvelussa asiakkaalle tai hänen huoltajalleen ei ole vielä mahdollista.
- Toistaiseksi ei ole tiedossa yhtenevää kohtaa asiakastietojärjestelmissä, johon mahdollinen kiello-oikeus kirjattaisiin. Käynnissä uuden asiakastietojärjestelmän käyttöönotto

Alaikäisen potilaan asema

- Alaikäisen potilaan mielipide hoitotoimenpiteeseen on selvitettävä silloin, kun se on hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden mahdollista. Jos alaikäinen ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista)
- Jos alaikäinen ei kykene päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa. (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista)
- Kun alaikäinen henkilö on terveydenhuollon asiakkaana, on palvelutapahtumakohtaisesti kirjattava tieto siitä, onko alaikäinen **terveydenhuollon ammattihenkilön mielestä** kykenevä itse päättämään hoidostaan. Merkinnöistä tulee käydä ilmi myös, salliiko hoidostaan päättämään kykenevä alaikäinen potilas terveydentilaansa tai kyseistä hoitoa koskevien tietojen antamisen hänen huoltajalleen, muulle lailliselle edustajalleen (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä)
- Kypsyysarviointiin vaikuttaa ikä, kehitystaso ja hoidettavan asian luonne
- Potilastietojärjestelmissä on dialogi kypsyysarvion ja kielto-oikeuden kirjaamiseksi 29.4.2024 alkaen kaikissa potilastietojärjestelmissä Jämsää lukuun ottamatta. Jämsässä 2025 aikana.

Alaikäisen potilastietojen luovutus hooltajalle

- Potilastietojärjestelmän palvelutapahtumakohtaisesti merkittävä alaikäisen kypsyysarvio ja mahdollinen kieltäminen luovuttaa tietoja hooltajalle ohjaavat kyseisen palvelutapahtuman tietojen näkymistä hooltajalle OmaKannasta sekä tietojen luovuttamista hooltajalle paperitulosteina
- Potilastietojärjestelmät olettavat, että alle 12-vuotias ei ole kykenevä päättämään hoidostaan, mutta oletuksen voi tarvittaessa muuttaa.
- Palvelutapahtumakohtainen merkintä
 - Ei päätöskykyinen, tiedot hooltajalle
 - Päätöskykyinen, sallii tiedot hooltajalle
 - Päätöskykyinen, kieltää tiedot hooltajalta. Tällöin hooltaja ei voi asioida alaikäisen puolesta
 - Päätöskyky ei tiedossa, tietoja ei hooltajalle. Hooltaja ei näe alaikäisen potilastietoja OmaKannasta ennen kuin kypsyysarvio on tehty.
- Kypsyysarviointi ei vaikuta viranomaisten välisiin tietojen luovutuksiin, kuten ilmoitusvelvollisuuksiin lastensuojelun viranomaisille

Alaikäisen asemasta informointi

- Alaikäisen asiakkaan ja potilaan asemasta on kerrottu
 - Asukkaille verkkosivuilla Asiakkaana – Asiakkaan oikeudet [Alaikäisen asema | Keski-Suomen hyvinvointialue \(hyvaks.fi\)](#)
 - Henkilökunnalle Polku-intrassa [Tietopyynnöt \(sharepoint.com\)](#)
 - Henkilökunnalle Lifecare-potilastietojärjestelmän päivitykseen liittyvissä koulutustilaisuuksissa, koulutusmateriaaleissa ja ohjeissa
 - Henkilökunnalle tullaan kertomaan Saga-asiakastietojärjestelmän käyttöönotossa

Kiitos

www.hyvaks.fi

#hyvaks #hyväarkikaikille